

КОНЦЕПЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

THE MANAGEMENT CONCEPT OF ECONOMIC ENTERPRISE SECURITY

Судакова О.І.

кандидат технічних наук,
доцент кафедри обліку, економіки і управління персоналом підприємства,
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

Попова В.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, економіки і управління персоналом підприємства,
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

Медведовська Т.П.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри економіки підприємства,
Національний гірничий університет

Ганжа А.В.

магістр,
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

У статті розроблено концепцію управління економічною безпекою підприємства, яку засновано на структурно-функціональному підході до управління. Розроблено механізм діагностики рівня економічної безпеки підприємства, заснований на системі ключових показників; механізм вибору точок зростання підприємства, заснований на ідеях теорії обмежень; механізм виведення підприємства з кризи, заснований на концепції управління вартістю. Запропоновано систему управління економічною безпекою підприємства на основі відтворювального підходу з урахуванням впливу економічних суперечностей.

Ключові слова: концепція управління, економічна безпека підприємства, діагностика економічної безпеки підприємства, система управління економічною безпекою підприємства, діагностика рівня безпеки.

В статті розроблена концепція управління економічною безпекою підприємства, котра заснована на структурно-функціональному підході до управління. Розроблено механізм діагностики рівня економічної безпеки підприємства, заснований на системі ключових показників; механізм вибору точок зростання підприємства, заснований на ідеях теорії обмежень; механізм виведення підприємства з кризи, заснований на концепції управління вартістю. Запропоновано систему управління економічною безпекою підприємства на основі відтворювального підходу з урахуванням впливу економічних суперечностей.

Ключевые слова: концепция управления, экономическая безопасность предприятия, диагностика экономической безопасности предприятия, система управления экономической безопасностью предприятия, диагностика уровня безопасности.

The management concept of economic security of the enterprise is developed, which is based on the structurally – functional approach to management. The mechanism of growth points of enterprises is developed, which is based on the ideas of the theory of constraints. The mechanism of bailout is developed, which is based on the concept of value management. The system of management of entrepreneurial economic security, which is suggested in the thesis, is based on the reproductive approach taking into accounting influence of the economic contradictions.

Keywords: the management concept, economic security of the enterprise, diagnostics of economic security of the enterprise, management system of economic security of the enterprise, diagnostics of security level.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах загострення еконо-

мічної кризи, що поставила на межу виживання низку підприємств, які ще донедавна вважалися успішними і стабільно функціонуючими, питання

про економічну безпеку набуло особливої актуальності. Підвищення агресивності зовнішнього й частково внутрішнього середовища призвело до виникнення нових загроз і посилення їхнього впливу на результативність діяльності підприємств. Запобігання негативному впливу комплексу зовнішніх і внутрішніх загроз можливо шляхом забезпечення своєчасної реакції на них і створення умов для безпечного розвитку через ефективне управління економічною безпекою в рамках загальної системи управління суб'єктом господарювання. Прийняття оптимальних рішень у сфері управління та забезпечення економічної безпеки підприємств потребує вирішення низки питань, пов'язаних з урахуванням сучасних тенденцій налагодження та розширення стратегічної взаємодії підприємств із суб'єктами зовнішнього середовища для забезпечення реалізації власних стратегічних інтересів. У зв'язку із цим перед економістами і менеджерами виникло завдання перегляду наявних принципів і підходів до управління економічною безпекою та їх удосконалення з урахуванням нових вимог, які висуває нестабільне зовнішнє середовище функціонування підприємств. Одними з таких вимог є оперативність і результативність управлінських рішень, що можна забезпечити, використовуючи сучасні інструменти управління, до яких належить і діагностика.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Сьогодні в науковій літературі значна увага приділяється питанню економічної безпеки, у тому числі діагностики економічної безпеки. Вагомий внесок у дослідження, пов'язані з проблемами економічної безпеки, зробили такі вітчизняні і зарубіжні науковці: Безугла Н.С., Бойкевич О.Р., Васильців Т.Г., Кірієнко А.В., Качалов Р.М., Козаченко Г.В., Кузенко Т.Б., Ліпкан В.А., Лоханова Н.О., Мамікіна А.П., Олейніков Є.О., Орлов П.І., Отенко І.П., Пастернак-Таранущенко Г.А., Подлужна Н.О., Пономарьов В.П., Пригунов В.Я., Соснін А.С., Шаваєв А.Г., Шликов В.В., Ярочкін В.І., Ячменьова В.М. та ін. [1–15].

Дослідження вітчизняних та зарубіжних учених показують, що для підприємства більш важливим є не уникнення загрози взагалі, а вміння її вчасно і точно передбачити, для того щоб ужити необхідних заходів. Це стосується як підприємств, що знаходяться у кризовому стані, так і успішно працюючих. Отже, необхідним є створення системи управління економічною безпекою з безперервною діагностикою стану середовища та місця підприємства в ньому, оскільки метод прийняття управлінських рішень на основі лише інтуїції не може в наявних умовах забезпечити максимально ефективно функціонування суб'єктів господарювання.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Однак залишилася невирішена

проблема – формування концепції управління економічною безпекою підприємства в умовах нестабільного економічного середовища, що й зумовило вибір теми даної статті.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета статті – розробка концепції управління економічною безпекою підприємства в умовах нестабільного економічного середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Нині більшість науковців погоджуються з необхідністю врахування впливу факторів внутрішнього і зовнішнього середовища на рівень економічної безпеки підприємства, що підтверджується запропонованими ними підходами до діагностики економічної безпеки підприємства. Формування концепції управління економічною безпекою підприємства (ЕБП) виходить із необхідності пошуку й ефективного використання резервів для забезпечення стабільності його функціонування в умовах невідзначеного середовища.

Управління економічною безпекою підприємства є складним, динамічним, інерційним процесом, а отже, вимагає виділення груп стратегічних і тактичних заходів. При цьому необхідною умовою забезпечення ефективності управління є узгодження механізмів і заходів тактичного і стратегічного рівнів управління ЕБП. Таке узгодження проводиться на підставі оцінки ефективності політики точок зростання, оцінки ступеня досягнення стратегічних цілей, де мірою виступає вартість підприємства, а також оцінка дієвості програми виведення підприємства з кризи. Результати аналізу ефективності, таким чином, виступають зворотним зв'язком, який формує перелік завдань управління для подальшої розробки заходів щодо виведення підприємства з кризи.

Функціонування блоку стратегічного управління ЕБП регламентується законами України і статутом підприємства. Завдання тактичного управління визначаються прийнятою стратегією управління ЕБП і заданими цільовими показниками, які є виходами блоку стратегічного управління.

Стратегія і тактика управління економічною безпекою тісно взаємозв'язані. На підставі розробленої стратегії діяльності із забезпечення заданого рівня цільових показників функціонування підприємства, виробленої глобальної стратегії управління безпекою розробляються і впроваджуються заходи тактичного характеру, спрямовані на реалізацію стратегічних планів, однак водночас результати тактичного управління економічною безпекою є сигналами для зміни стратегії управління, прийнятої на базі ключових показників, наприклад вартості підприємства в попередньому періоді, результатів здійснення ним своєї фінансово-господарської діяльності.

Таким чином, блок «стратегічне управління ЕБП» реалізує розробку та уточнення страте-

гії ЕБП на підставі аналізу динаміки вартості підприємства, наборів факторів та сценаріїв впливу ризиків на його подальшу діяльність, отриманих у ході реалізації заходів тактичного управління економічною безпекою.

Тактичний рівень на підставі дослідження умов функціонування підприємства дає змогу формувати і послідовно вирішувати комплекс завдань із забезпечення його економічної безпеки.

Такі результати функціонування блоку визначення умов функціонування підприємства, як набори факторів ЕБП, сценарії впливу ризиків, результати аналізу показників, є вхідними даними для реалізації другого блоку – блоку вирішення завдань забезпечення ЕБП, результатом функціонування якого є заходи забезпечення ЕБП, а також значення вартості підприємства. Своєю чергою, дані, крім результатів аналізу показників і заходів забезпечення ЕБП, є початковими для реалізації блоку стратегічного управління ЕБП і, по суті, є такими, що встановлюють зв'язок між стратегічним і тактичним управлінням.

Важливість процесу діагностики рівня економічної безпеки в кризових умовах функціонування підприємств визначається тим, що цей процес дає змогу своєчасно виявляти несприятливі тенденції і загрози економічній безпеці під-

приємства, що виникають як у внутрішньому, так і у зовнішньому середовищі. Своєю чергою, це дає змогу виявляти «слабкі місця» і, відповідно, забезпечувати оптимальний розподіл і ефективне використання ресурсів із точки зору ЕБ.

Суть наведеного на рис. 1 механізму діагностики рівня ЕБП полягає у визначенні стану економічної безпеки підприємства, за якого забезпечується можливість регулювання і коригування діяльності підприємства для зміни або підтримки поточного рівня економічної безпеки.

Мета, що поставлена перед підприємством, задає напрям і зумовлює постановку відповідних завдань його функціонування. Згідно із цільовими установками підприємства, формується набір показників, які якнайповніше характеризують його діяльність, а також є найбільш значущими індикаторами економічної безпеки, тобто мають найбільшу значущість серед усіх чинників для кожного з компонентів економічної безпеки підприємства. Запропоновані набори індикаторів підлягають вимірюванню на підставі попередньо обраного методу і з обґрунтованою періодичністю. Отримані значення індикаторів економічної безпеки підприємства формують базу для їх подальшого аналізу – відстежування тенденції їх зміни, порівняння з еталонними величинами. На підставі результатів аналізу

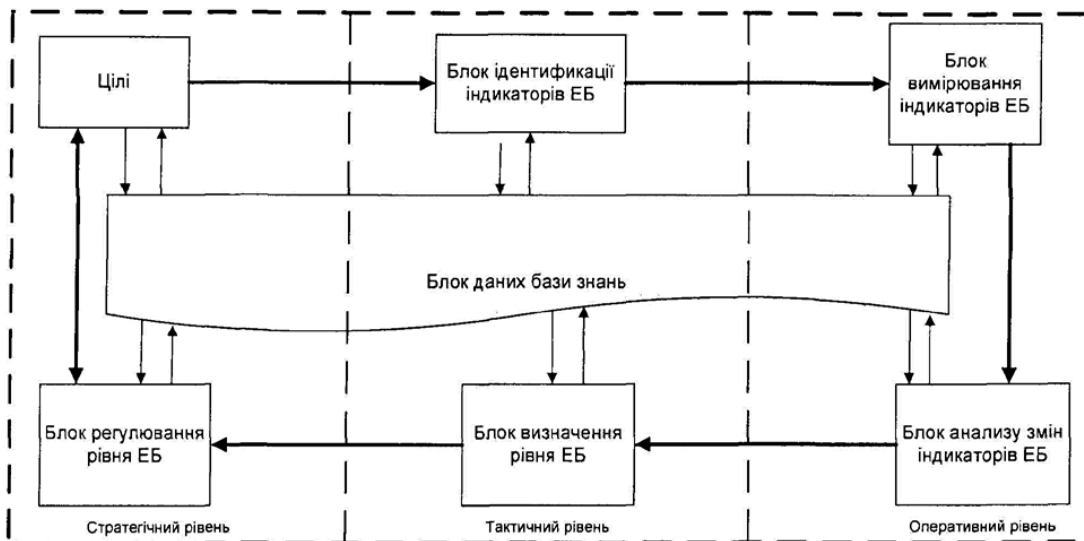

Рис. 1. Схема механізму діагностики рівня економічної безпеки підприємства

Рис. 2. Схема механізму вибору точок зростання

змін індикаторів економічної безпеки визначається вплив рівня на його регулювання, а також на перегляд цілей діяльності, що спричиняє зміни у функціонуванні підприємства, а отже, зміни у значеннях показників його діяльності і перегляд ключових індикаторів економічної безпеки, у зв'язку з чим знову змінюється рівень економічної безпеки і т. д.

На рівні підприємств полюсом зростання, або точкою зростання, виступає процес або об'єкт, який володіє потенціалом розвитку і реалізує його, а також сприяє розвитку пов'язаних із ним об'єктів або процесів. На рис. 2 представлено розроблений механізм вибору точок зростання підприємства.

Дослідження компонентів системи економічної безпеки підприємства на наявність проблем забезпечує виявлення обмежень у функціонуванні підприємства і визначення їх місця розташування, що є основною для їх аналізу: ідентифікації початкової причини виникнення обмеження, виявлення загальної картини взаємозв'язку всіх обмежень та їх впливу на ступінь досягнення мети системою, а також визначення чинників, які підтримують існування цих обмежень.

Грунтуючись на положенні теорії обмежень про можливість «розширення» вузьких місць, виявлені обмеження можуть розглядатися як потенційні точки зростання. Процес вибору точок зростання в даному механізмі підкріплений побудованою моделлю процесу «як є» і моделі «як має бути». У першій відбивається поточний стан з урахуванням наявних обмежень, візуалізуються проблеми і створюється цілісне уявлення про ситуацію на підприємстві, друга ж відображає бажаний стан, якого можна досягти шляхом зняття цих обмежень, тобто у разі застосування до них політики точок зростання.

Після того як моделі побудовані, оцінюється ефективність моделі «як є» з погляду необхідності перетворення обмеження системи в точку зростання підприємства, тобто приймається рішення про найбільш доцільне використання обмеження. Якщо обмеження обрано для перетворення в точку зростання, то для того, щоб це перетворення було ефективним, необхідно: по-перше, визначити можливість розширення вибраного вузького місця; по-друге, спрогнозувати період окупності витрат на здійснення цього процесу; по-третє, відстежити й оцінити позитивні і негативні ефекти, які спричинить ця подія; по-четверте, виявити перешкоди реалізації прийнятого рішення; по-п'яте, змінити підходи до управління системними ресурсами, які не є обмеженнями.

Таким чином, механізм вибору точок зростання забезпечує вибір проблемної області підприємства, найбільш сприятливої з погляду

застосування ресурсів і потенціалу розвитку, приведення способу її функціонування до такого, який на підставі нейтралізації визначаючих проблему обмежень забезпечує максимальний мультиплікативний ефект розвитку для всього підприємства.

Незважаючи на різноманітність чинників, які сприяють настанню кризових ситуацій на підприємстві, основною причиною виникнення кризи є недоліки в управлінні, результатом яких може стати банкрутство підприємства. Оцінка вартості підприємства може служити ефективним інструментом діагностування прихованої стадії кризи. Оскільки в умовах ринкової економіки найбільш поширеним є підхід до управління підприємством, направлений на максимізацію його вартості, з'являється необхідність в оцінці зміни вартості підприємства, а також в реалізації у відповідь реакцій із метою завчасного прогнозування зміни його стану. Підставою для управління вартістю підприємства може також служити той факт, що в Україні балансова вартість підприємств здебільшого істотно перевищує їх ринкову вартість.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Щоб підвищити ефективність управління і забезпечити необхідний рівень економічної безпеки для підтримки життєво важливих функцій підприємства і реалізації його потенціалу було розроблено теоретичні положення щодо діагностики економічної безпеки підприємства в умовах нестабільного економічного середовища, які передбачають структурування та класифікацію процесів щодо забезпечення економічної безпеки та дають змогу визначити комплекс механізмів управління економічною безпекою підприємства. Розроблений механізм діагностики рівня економічної безпеки підприємства, заснований на системі ключових показників, забезпечує можливість оперативного контролю, регулювання і коректування діяльності з управління економічною безпекою в нестабільних умовах. Запропоновано механізм вибору точок зростання підприємства, заснований на ідеях теорії обмежень, який дає змогу підвищити ефективність використання ресурсів підприємства, спрямованих на розвиток потенціалу його підрозділів, що призводить до формування синергетичного ефекту розвитку підприємства у цілому. Коригувати діяльність підприємства, реалізуючи потенціал його розвитку з урахуванням підвищення вартості підприємства, дає змогу розроблений механізм виведення підприємства з кризи, заснований на концепції управління вартістю. Запропоновано систему управління економічною безпекою підприємства на основі відтворювального підходу з урахуванням впливу економічних суперечностей.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Безуглая Н.С. Ризоматическая логика и экономическая безопасность предприятия / Н.С. Безуглая // Российское предпринимательство. – 2010. – № 8 (164). – С. 62–68 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://old.creativeconomy.ru/articles/10756/>.
2. Бойкевич О.Р. Оцінка характеристик зовнішнього середовища у контексті формування системи економічної безпеки підприємства / О.Р. Бойкевич // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр.; Дніпропетр. нац. ун-т. – Дніпропетровськ, 2009. – Вип. 252. – Т. 4. – С. 866–871.
3. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: [монографія] / Т.Г. Васильців. – Львів: Арал, 2008. – 384 с.
4. Веретенникова Г.Б. Економічна безпека підприємства: планування й організація / Г.Б. Веретенникова. – Харків: ХНЕУ, 2008. – 136 с.
5. Дубицький Д.П. Методологічні особливості оцінки економічної безпеки підприємства та аналізу зовнішньоекономічної діяльності / Д.П. Дубицький // Прометей: регіон. зб. наук. пр. з економіки; Дон. економіко-гуманітар. ін-т, Мін-во освіти і науки України, Інститут економіко-правових досліджень НАН України. – Донецьк, 2009. – Вип. 3(30). – С. 157–160.
6. Камышникова Э.В. Методы формирования комплексной оценки уровня экономической безопасности предприятия / Э.В. Камышникова // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 12. – С. 87–92.
7. Капітула С.В. Методика оцінки інвестиційної безпеки підприємства / С.В. Капітула, А.М. Турило // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 2(80). – С. 140–143.
8. Ковальчук Н.А. Подходы к оценке финансово-экономической безопасности отечественных предприятий / Н.А. Ковальчук, А.Г. Корбутяк // Бизнес Информ. – 2014. – № 10. – С. 249–255 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.business-inform.net/annotated-catalogue/?year=2014&abstract=2014_10_0&lang=ru&stqa=40.
9. Козаченко А.В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения / А.В. Козаченко, В.П. Пономарев, А.Н. Ляшенко. – Київ: Либра, 2003. – 280 с.
10. Пекна Г.Б. Вибір вектора регіонального інтеграційного розвитку України з позиції забезпечення економічної безпеки / Г.Б. Пекна // Вчені записки; Ун-т економіки та права «КРОК». – К., 2011. – Вип. 25. – С. 100–108.
11. Рудниченко Е.Н. Адаптация системы экономической безопасности предприятия к влиянию субъектов таможенного регулирования / Е.Н. Рудниченко // Бизнес Информ. – 2014. – № 4. – С. 303–307 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.business-inform.net/annotated-catalogue/?year=2014&abstract=2014_04_0&lang=ru&stqa=50.
12. Судакова О.І. Оцінка економічної безпеки підприємства при взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища / О.І. Судакова, В.В. Попова, Т.П. Медведовська, М.М. Пашковський // Економічні студії. – Львів, 2015. – № 4(08). – С. 91–94.
13. Фісуненко П.А. Сучасні підходи до визначення сутності економічної безпеки підприємства / П.А. Фісуненко, В.В. Нагорний, В.Ф. Левченко // Економічний простір. – 2008. – № 20/1 – С. 139–144.
14. Шевченко І. Особливості формування економічної безпеки підприємства / І. Шевченко // Наука молода. – 2010. – № 10. – С. 178–181.
15. Шемаєва Л.Г. Бібліографічний огляд сучасних зарубіжних наукових досліджень у сфері управління стратегічною взаємодією підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища / Л.Г. Шемаєва // Економіка розвитку. – 2008. – № 3(47). – С. 61–66.